

Το μοναδικό σωζόμενο καθολικού βυζαντινής Μονής στην Κύπρο (Ιωάννης Ηλιάδης, Διευθυντής Βυζαντινού Μουσείου και Πινακοθήκης Κύπρου)

[/ Πεμπτούσία](#)

Ο Άγιος Νικόλαος της Στέγης αποτελεί μοναδικό, σωζόμενο στην Κύπρο, παράδειγμα καθολικού βυζαντινής Μονής η ίδρυση της οποίας τοποθετείται, κατά πάσα πιθανότητα, στο πρώτο μισό του 11ου αιώνα. Τότε χρονολογείται η εκκλησία, ενώ οι παλαιότερες γραπτές μαρτυρίες που έχουμε για τη μονή, ανάγονται στα τέλη του 13ου-αρχές του 14ου αιώνα. Η μονή αυτή ήκμασε τόσο κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο όσο και κατά τη Φραγκοκρατία, ενώ κατά το 18ο αιώνα επήλθε η παρακμή, με αποτέλεσμα να διαλυθεί μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Από τότε φαίνεται ότι λειτουργούσε ως ξωκλήσι και ως προσκύνημα, όπως και σήμερα. Εκτός από την εκκλησία, δεν σώζονται άλλα κτίρια του μοναστηριού.

Ο αρχιτεκτονικός τύπος του ναού ανήκει στην κατηγορία του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο. Αρχικά κτίστηκε χωρίς νάρθηκα και χωρίς την αμφικλινή στέγη, η οποία καλύπτει σήμερα ολόκληρη την εκκλησία. Αυτή η μεταγενέστερη ξύλινη στέγη, στρωμένη με επίπεδα αγκιστρωτά κεραμίδια που κατασκευάζονται στην περιοχή του Τροόδους, έδωσε την προσωνυμία «της Στέγης» στον Άγιο Νικόλαο, τουλάχιστον από το 13ο αιώνα. Ο νάρθηκας προστέθηκε στις αρχές του 12ου αιώνα. Άλλες μεταγενέστερες προσθήκες και επεμβάσεις αλλοίωσαν την αρχική όψη της εκκλησίας και, σε μερικές περιπτώσεις, κατέστρεψαν σημαντικές τοιχογραφίες.

Ο Άγιος Νικόλαος της Στέγης είναι διακοσμημένος εσωτερικά με τοιχογραφίες που τοποθετούνται χρονολογικά σε διάφορες περιόδους, οι οποίες καλύπτουν ένα διάστημα πέραν των 600 χρόνων. Αυτός ο κατάγραφος ναός έχει χαρακτηριστεί, δικαίως, ως ένα μουσείο της βυζαντινής ζωγραφικής. Οι αρχαιότερες τοιχογραφίες χρονολογούνται στον 11ο αιώνα και είναι οι σημαντικότερες της εποχής αυτής που σώζονται στο νησί. Περιλαμβάνουν σκηνές του Δωδεκάορτου, την Έγερση του Λαζάρου, την Κοίμηση της Παναγίας, μεμονωμένες μορφές, κ.ά. Η επόμενη φάση ανήκει στο 12ο αιώνα και περιλαμβάνει τοιχογραφίες που σώζονται στο νοτιοδυτικό τμήμα του ναού, στο νάρθηκα και αλλού. Από το σύνολο αυτό σημειώνουμε την παράσταση των Τεσσαράκοντα Μαρτύρων και του Αγίου Νικολάου.

Στο 13ο και ιδιαίτερα στο 14ο αιώνα χρονολογείται μεγάλο μέρος του τοιχογραφικού διακόσμου του ναού. Στα τέλη του 13ου-αρχές 14ου τοποθετείται η Σταύρωση και η Ανάσταση, ενώ στο 14ο αιώνα χρονολογείται ο Παντοκράτορας στον τρούλο, οι Προφήτες στο τύμπανο του τρούλου και οι Ευαγγελιστές στα σφαιρικά τρίγωνα. Στο 14ο αιώνα χρονολογείται επίσης μια ομάδα ολόσωμων αγίων στον κυρίως ναό και στο νάρθηκα. Ιδιαίτερα εντυπωσιακοί είναι οι στρατιωτικοί Άγιοι Θεόδωρος και Γεώργιος, στο βορειοδυτικό πεσσό, που χρονολογούνται επίσης στο 14ο αιώνα. Αργότερα, μέσα στον ίδιο αιώνα, ξαναδιακοσμήθηκε η αψίδα του ιερού, η ανατολική και η νότια καμάρα. Μερικές από τις τοιχογραφίες αυτές εκτίθενται σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λευκωσία. Στο ίδιο Μουσείο εκτίθενται και σημαντικές φορητές εικόνες που προέρχονται από τον Άγιο Νικόλαο της Στέγης. Η τελευταία φάση των τοιχογραφιών χρονολογείται στα 1633 και περιλαμβάνει τους ολόσωμους Απόστολους Πέτρο και Παύλο, οι οποίοι κοσμούν τους ανατολικούς πεσσούς που υποβαστάζουν τον τρούλο, κοντά στο τέμπλο που χρονολογείται επίσης στο 17ο αιώνα.